

Den japanska nationens vagga

En av den japanska historiens stora gåtor är Himiko och hennes rike Yamatai. Den första gång en japansk person omnämns är hos en kinesisk krönikör som skriver om härskarinnan Himiko. Det sker i *Weizhi*, Weis historia, omkring 297 e.v.t. Mycket detaljerat beskrivs hennes rike, hennes folk, deras seder och vanor. Tack vare en tidigare kinesisk krönika, *Houhanshu*, vet vi att riket Wa, beläget på de japanska öarna, skickade sändebud med tribut till den kinesiska Han-dynastin redan år 57 och år 107.¹

Vägen till Himikos rike beskrivs i *Weishi*. Men trots de noggranna angivelserna av avstånden och riktningarna från den kinesiska utposten Daifang i närheten av nuvarande Söul i Korea har det varit omöjligt att lista ut var exakt på de japanska öarna Himikos rike har legat. Det är naturligtvis desto mera frustrerande eftersom vi talar om den japanska nationens vagga. I tusen år har debattens vågor gått höga om vilket av de två områdena, norra Kyûshû å ena sidan och Yamato kring Nara å den andra, som var Yamatai. Kyûshû låter i förstone naturligt eftersom det sedan urminnes tider haft viktiga kontakter med kontinenten.

Men de som tror att hennes rike låg i närheten av Nara har många anhängare. Det är onekligen här som den skrivna historiens Japan har sitt ursprung. Under flera århundraden anlades huvudstad efter huvudstad i dalarna och vid flodmynningarna i dessa trakter medan nationen Japan långsamt byggdes upp. Enligt de myter som förevigades i böckerna *Nihon Shoki* och *Kojiki* på 700-talet, slog sig den förste kejsaren Jimmu ner här. Han var barnbarn till solgudinnan Amaterasu och den japanska kejsarättens grundare. Detta var den enda berättelse om nationens ursprung som tilläts under militarismen på 1930-talet fram till 1945. Men även för seriösa arkeologer finns det vetenskapligt grundade hypoteser om att det var just här, i det område som heter Yamato, till uttalet förrädiskt likt Himikos Yamatai, som det först omnämnda japanska riket låg.² Så sent som 2007 publicerades analysresultatet av saffranspollen som hittats i Makimuku i Yamato. Saffran introducerades från kontinenten och användes för att färga siden rött. Analysen visar att detta saffran är från 200-talet, vilket tas som intäkt för att området har haft handelsförbindelser med Kina redan på den tiden. Ledaren för det arkeologiska museet i trakten anser att fyndet stöder uppfattningen att Makimuku var en del av Yamatai.³ Frågan om var det låg är alltså inte löst än och blir det väl aldrig.

Det hindrar inte att den som besöker utgrävningarna i Yoshinogari på norra Kyûshû känner sig närmare Himikos rike än kanske någon annanstans.

Yoshinogari är ett samhälle nära provinshuvudorten Saga. När man kommer med tåget ser man på avstånd mot de blånande kullarna taken på de hus som byggts upp på utgrävningsområdet. Om man tänker bort alla den moderna tidens byggnader kan man gott föreställa sig hur de en gång avtecknade sig i landskapet för 1800 år sedan. Visst blir man lite tveksam när man läser broschyren och ser på kartan över anläggningen: där finns inte bara restaurang och souvenirbutik utan också ett stort fritidsområde med förströelser för barn. Men tar man sig väl förbi dem står man med ens inför en återskapad tid då både krig och religion var viktiga delar av livet. Det urgamla Yoshinogari är 25 hektar stort och var bebott från ca 500 fvt-350 e.v.t. Mellan 1 000 och 1 500 personer tros samtidigt ha levt här.

Yoshinogari ligger på en låg kulle, lätt att försvara. Palissader är det första som möter besökaren som närmar sig det lilla riket som återskapats på utgrävningsområdet. De utgörs av manshöga pålar i täta led på båda sidor om en sju meter bred och tre meter djup

¹ Barnes, Gina L. 1999 s. 218

² Ibid. sammanfattning av diskussionen s. 219-221

³ Yomiuri Shimbun: Pollen discovery offers clues about China trade. 4 oktober 2007

vallgrav. Öppningar i palissaden kantas av häckar flätade av spetsade grenar. Längre in återkommer befästningsarbetet i form av nya palissader och en ny vallgrav. Det står helt klart att alla inte var välkomna att besöka Yoshinogari.

Men också inom boplatsen fanns det områden som inte alla fritt fick besöka. De förefaller helt ha varit ägnade religion. Där fanns hus som kan ha vara bostäder för schamaner men också stora byggnader på höga pålar där man hittat föremål, som förmodligen har ansetts heliga och använts vid religiösa ceremonier. Bland annat har man funnit rester av siden där. Längst bort från den övriga bebyggelsen låg dessutom en upphöjd plattform, förmodligen med tak men utan väggar. Det kan ha varit en plats dit man sökte sig för att be. Kanske har till och med människor från andra områden kommit hit. Just nedanför plattformen finns en gravhög, fyrtio meter i diameter och trettio meter hög. Där har under tidernas lopp ett tjugotal personer begravts med dolkar, utsmyckningar att bära på huvudet och cinnober, en färg som brukar förbehållas högt uppsatta personer i asiatiska samhällen. Därför drar arkeologerna slutsatsen att de som begravts där har varit härskare. Bredvid gravhögen hittades dessutom en hög träpelare, kanske ett slags totem för alla döda.

Men märkligast är fältet mellan denna gravhög med kultplatsen och resten av området, där tron hade sin boning. Fältet är kullrigt och en del av utgrävningens resultat har lämnats orörd: under varje liten kulle, ungefär sådana som en mullvad kastar upp, doldes en urna med plats för en människokropp. Urnorna är nergrävda i trettio graders vinkel, kanske för att påfrestningarna från den omgivande jorden då blev mindre på den sköra keramiken. 2500 krukor har återfunnits i Yoshinogari. Men andra invånare har begravts i kistor eller helt enkelt i gropar i marken. Vad betyder skillnaderna i döden?

Svaret förstår vi när vi vandrar vidare mot ett område med en egen palissad. Det ligger mellan kultplatsen och den öppna delen med det stora ”torget”. Ingången spärras på samma sätt som i gamla kinesiska hus än idag – med en vägg som man måste gå runt för att passera in eller ut. Högst uppe på portens tvärbalk i dagens återskapade Yoshinogari sitter små träfåglar. Portarna påminner om torii, som än idag utgör ingången till shinto-tempel. Fåglarna anknyter till legenden om solgudinnan Amaterasu, som gömde sig i en grotta så att världen blev mörk när hennes bror hade retat henne tillräckligt länge. Bland dem som samlades för att locka ut henne var fågeln som satt på en tvärbalk.⁴

På en annan utgrävd boplats från denna historiska period, Yayoi-tiden, har man funnit skelettet av en äldre kvinna som håller just en sådan snidad träfågel i handen. En japansk arkeolog har tolkat det så att Yayoi-människorna trodde att fåglar besatt magiska krafter eftersom de kunde flyga upp till himlen och solen. Kanske ansågs schamanen, en kvinna som Himiko, ha speciell hand med fåglar och därmed kontakt med högre makter.⁵

På Yoshingoaris öppna plats bodde förmodligen härskaren i det hus som byggts på höga pålar. Hans hustrur hade en egen rymlig boning som man stiger ned i. Det trampade jordgolvet ligger, som stenålderns hus, en halvmeter under markytan. I den här delen av Yoshinogari hittades också stolphålen av vad som måste ha varit en mycket stor byggnad. Återuppbyggd höjer den sig nu över palissaderna på tre meter höga, mycket tjocka stolpar. Kanske har det varit en speciell samlingsplats för härskarens rådgivare?

De många olika typerna av byggnader är inte den enda form av konstnärlighet man funnit i Yoshinogari. Här som annorstädes finns mycken keramik och på den öppna plats där nu turisterna strömmar in sitter hantverkare och försöker återskapa det som en gång tillverkades här. Men krukmakaren som snurrar på sin drejskiva erkänner att man inte är säker på att drejskivan ännu kom till användning under Yayoi i Yoshinogari. Däremot vet man att

⁴ Kidder, J.E. Jr: Japan before Buddhism. Thames and Hudson London 1959 s.203

⁵ Farris, W.M.: Sacred Texts and Buried Treasures. University of Hawai'i Press, Honolulu 1998) s.43

keramiken brändes i öppna ugnar. Med andra ord var krukmakarkonsten inte så avancerad än. Till det behövs högre temperaturer än man kan få i sådana ugnar.

De kvinnor som sitter och väver på enkla vävstolar har mobil om halsen men sättet att hålla varpen på plats med hjälp av stenar som tjänar som tyngder är autentisk. Mannen som splitsar långa strängar av bambu och flätar dem sedan till stora korgar av ett slag som används än idag. Några extra stora korgar har förmodligen fått tjäna som bur till små vildsvin – däremot inte till höns, för egendomligt nog finns det inga som helst tecken på att det fanns höns i Japan vid denna tid.

Ett hus med halmtak men väggar av trä kan tänkas ha varit köket som härskares hustrur fick sin lagade mat från. Där finns flera kokgropar, en del av dem med spetsiga kärll som kan ställas direkt i elden. Födan har bestått både av ris och grönsaker och kött, till exempel just av vildsvin men också av hjort.

Farhågorna att Yoshinogari skulle ha blivit något slags temapark kommer på skam. Ingen av broschyrerna hävdar heller att just detta skulle ha varit Himikos rike. Tanaka Shigeo, håller med:

– Sådana här platser finns ju överallt på Kyûshû även om de inte är utgrävda än. När vi sprang omkring som barn här för sextio år sedan var det skog just där allt detta byggts upp under senaste år. Men jämt hittade vi krukskärvor. Det var inget märkvärdigt med det, säger han.⁶

Skulle Himikos rike kunnat ha sett ut som Yoshinogari?

I Weizhi framställs Yamatai som en stat, även om den kanske inte är så avancerad. Den har en kvinnlig härskare, Himiko, och det rådde klasskillnad. Himiko var cshaman. Feministiska forskare anser detta vara bevis för att det Japan en gång varit ett matriarkat. När Himiko dog begravdes hon i en gravkulle som var 40 meter i diameter. Hon härskade över en sammanslutning av ”länder” (*kuo*). Det förekom ofta strider mellan dessa länder, enligt Weizhi. Men det existerade också ett slags demokrati, eftersom Himiko hade blivit vald av folket sedan en manlig härskare misslyckats med att skapa fred. När hon dog blev det på nytt kaos. Då valdes istället en ung flicka till överhuvud.

Den kinesiska krönikan stämmer med en hel del av det man funnit vid flera utgrävningar från Yayoi-tiden. Att Yoshinogari skulle ha styrts av en kvinnlig härskare vet vi ingenting om, inte heller hur härskarna valdes, om det är rätta ordet.

Men på mera konkreta områden är det mycket som överensstämmer med Weizhis beskrivning. Yoshinogari är onekligen rustat för strid. Här och på andra platser har många skelett med skador från vapen hittats. Härskare begravdes i gravkullar medan andra fick enklare gravar, ett tecken på klasskillnader. Det fanns speciella platser för utövande av religion. Många andra fakta, som beskrivningen av träd, ädelstenar, kläder, vapen, ris och andra grödor, fiske, handel verkar mer eller mindre korrekta.

Varför är det då så viktigt var Yamatai låg? Det är inte bara en lokalpatriotisk fråga. Det är fråga om Japans mytiska ursprung, så som det beskrivits i Kojiki och Nihon Shoki, de två stora verk om Japans historia och legender som skrevs på 700-talet. Om den första ”japanska staten” Yamatai, som hade återkommande diplomatiska kontakter med Kina vid vår tideräknings början, låg på norra Kyûshû blir hela den japanska statens tillblivelsehistoria som den skildras i Kojiki och Nihongi helt osannolik. Japan bestod fortfarande av många smårika. Då har inte en kejsare, som enligt krönikorna hette Jimmu och var solgudinnan Amaterasus barnbarn, gradvis under strid lagt under sig landet och blivit dess förste kejsare flera hundra år före Weizhis skildring. Men om Yamatai låg i Yamato, trakten av Nara, fanns det förmodligen ett japanskt rike som inkluderade Kyûshû redan på 200-talet. Det finns förstås en tredje möjlighet: att både Yamato och Yamatai existerade. Då

⁶ Intervju 24 mars 2007

måste man förstås fråga sig vilket rike var starkast? Och vilket av dem hade gått segrande fram på 300-talet när den japanska staten verkligen började ta form? Det skedde onekligen i trakten kring Nara där så många huvudstäder skulle komma att anläggas.

Frågorna om Yamatai och Yamato och skillnaderna mellan de två områden innehåller fler historiska gåtor. En av de stora är varför människorna i västra Japan, på Kyûshû, ofta la vapen av brons, till exempel svärd, i gravarna. I Yamato däremot verkar de inte ha varit intresserade av bronssvärd. Istället använde de den nya och exklusiva metallen till att gjuta bronsklockor utan kläpp. Vad användes dessa till?

Ja, tvistefrågorna är fascinerande många. Man hoppas att Weizhis beskrivning av Himikos gravhög kunde leda till att den hittades. Men det verkar vara ett fåfängt hopp. Japan är översållat med gravhögar. Många är mycket, mycket större än Himikos sägs ha varit. Otaliga har dessutom förstörts eller skövlats av gravplundrare och vägbyggare. Andra får inte lov att undersökas eftersom det kejsarliga hovet säger nej med motiveringen att det vore att störa kejsares gravfrid. Gravhögar ger långsamt, i takt med förfinade undersökningsinstrument, ändå från sig tecken om ett århundrade, 300-talet, som också kallas den tysta perioden i japansk historia. Inga skrivna lämningar finns. Detta var tiden före skriftspråket. Flera hundra års kontakter med kontinenten verkar ha avbrutits. Buddismen hade ännu inte kommit till Japan. Tiden kallas Kofun, Gravhögstiden.